

8. Предборський В.А. Теорія тіньової економіки в умовах трансформаційних процесів / В.А. Предборський. – К.: Задруга, 2014. – 400 с.
9. Турчинов О.В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження / О.В. Турчинов. – К.: «АртЕк», 1995. – 300 с.
10. Турчинов А. Олигархофрения / Турчинов А. // Зеркало недели. – 2000 (5 февр.).

11. Шевченко М.В. Бюджетування малого бізнесу / М.В. Шевченко // Бюджетно–податкова політика в Україні (проблеми та перспективи розвитку): зб. наук. праць за матер. наук.–практ. конф. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2002. – С. 324–325.
12. Кара–Мурза С.Г. Советская цивилизация (книга первая) / С.Г. Кара–Мурза. – М.: Алгоритм, 2001. – 528 с.

УДК 338.24.021.8

О.Ю. ЧУБУКОВА,
д.е.н.,
О.І. СИНЕНКО,
к.е.н.,

Власність держави у процесі реформування економіки України

У статті досліджено теоретичні і практичні питання використання державного майна, проведено аналіз стану співвідношення ринкового саморегулювання і державного регулювання на сучасному етапі розвитку економіки України.

Ключові слова: державний сектор економіки, ринкове саморегулювання, державне регулювання, інституції, економічні системи, цивілізації, кейнсіансько–неокласичний синтез, інноваційна модель розвитку.

О.Ю. ЧУБУКОВА,
д.э.н.,
А.И. СИНЕНКО,
к.э.н.

Собственность государства в процессе реформирования экономики Украины

В статье исследованы теоретические и практические вопросы использования государственного имущества, проведен анализ состояния соотношения рыночного саморегулирования и государственного регулирования на современном этапе развития экономики Украины.

Ключевые слова: государственный сектор экономики, рыночное саморегулирование, государственное регулирование, институции, экономические системы, цивилизации, экономические системы, кейнсианско–неоклассический синтез, инновационная модель развития.

O.Y. CHUBUKOVA,
doctor of economics
O.I. SINENKO,
PhD in economic sciences

State property in the process of the ukrainian economy reformation

The article examines theoretical and practical questions of State property usage, the article contains analysis the ratio of market self–regulation and government regulation at the current stage of Ukrainian economy development.

Keywords: state sector of economy, market self–regulation, state regulation, institutes, economic systems, civilizations, Keynes' neoclassical synthesis innovative model of development.

Постановка проблеми. Відсутність цілісності в методології дослідження соціально–економічної ефективності діяльності державного сектору економіки, фрагментарність наявних інструментів обліку, аналізу, моніторингу та їх розпорошеність серед державних інституцій призводять до необхідності розробки конструктивного підходу до оцінки соціально–економічної ефективності суб'єктів та об'єктів, що функціонують на основі активів державної форми власності в умовах поточного стану економіки України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Багато хто з практиків та науковців країни приділяють цьому питанню велику увагу і, спираючись на зарубіжний досвід, пропонують новітні методи управління об'єктами різних форм власності, в тому числі державної. Це О. Віннік, О. Пасхавер, О. Рудченко, С. Ледомська, автори даної статті у ряді попередніх публікацій і досліджень та інші. Проте в дослідженнях вітчизняних науковців проблеми управління носять приклад-

ний та несистематизований характер, що не дозволяє на їхній основі формувати відповідні програми дій урядів.

У попередніх статтях розглядалося питання економічної ролі держави в суспільстві на макrorівні. Тому час проаналізувати стан та можливості інституцій, що забезпечують реалізацію ролі держави. Це питання стає вкрай актуальним саме зараз, коли відбувається реформування економіки України та визначення підходів щодо конкретних інституцій та напрямів діяльності переходить у сферу практичної діяльності.

Мета статті. В Україні практично відсутнє системне розуміння, що повинно бути результатом реформування відносин власності та на яких засадах має функціонувати державний сектор національної економіки. Відсутність розуміння пов'язана з ключовою проблемою – відсутністю розуміння між функціонуванням суб'єктів та об'єктів приватної та публічної форм власності. Це своєю чергою призводить до неналежної організації інститутів державної влади і відсут-

ності очікуваних результатів їхньої діяльності. В даній статті робиться спроба сформулювати ключові ознаки державної власності та основні підходи і напрями її використання.

Виклад основного матеріалу. Найбільш важливим моментом у випадку оцінки соціальної значимості й ефективності діяльності структур державного сектора економіки є, як правило, відсутність можливості порівнянь, оскільки аналогі, як правило, відсутні.

Усі сучасні розвинуті економіки є змішаними в тому сенсі, що ринкове саморегулювання в них у тій чи іншій мірі доповнюється регулюванням з боку держави. Питання обсягів державного втручання в економіку було актуальне завжди, але набуває особливої ваги в перехідній економіці та реалізується державою через бюджетну і регуляторну політику та шляхом директивного управління державним сектором економіки. Державна політика може сприяти змінам або гальмувати їх, викликати загальний дефіцит та застій в економіці чи створювати сприятливі умови для економічного зростання.

На жаль, оскільки мета та ключові показники реформаційних процесів в економіці України досі не визначено у вигляді, прийнятному для моніторингу та контролю, це є підставою для критиків дій урядів, які звинувачують їх в неефективній роботі. Зрозуміло, що на різних етапах розвитку економіки з основних цілей соціально-економічної політики: економічне зростання, повна зайнятість, економічна ефективність, економічна свобода, забезпечення непрацевдатних, стабільний рівень цін, баланс у зовнішніх зв'язках, – слід вибрати найбільш пріоритетні. Тому що досягнення економічної ефективності суперечить забезпеченню повної зайнятості, а економічна свобода не дуже корелює із забезпеченням непрацевдатних. Державне регулювання економіки і має забезпечити цей баланс.

Донедавна цей великий пласт знання вкрай рідко потрапляв у поле зору методологів. В останні роки ситуація стала змінюватися. Стик економічної теорії і практики все більше усвідомлюється як проблемна ланка в системі економічного знання.

Закладена в Україні модель володіння державною власністю передбачає, що держава через органи державної влади (ст. 170 Цивільного кодексу України) виступає одночасно як власник та суб'єкт управління. Крім того, держава через органи державної влади здійснює регуляторні функції суб'єктів певних видів економічної діяльності всіх форм власності. Поєднання цих функцій в одному органі державної влади призводить до конфлікту інтересів, зменшення ефективності використання державної власності та зростання можливостей появи корупційних дій.

Оскільки державна власність не може бути персоніфікована, права держави як власника об'єктів державної власності, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням ними, здійснює Кабінет Міністрів України та уповноважені ним органи, інші суб'єкти, визначені Законом України «Про управління об'єктами державної власності». Конструкція закону передбачає, що коли держава виступає як власник, вона покладає ці функції на Фонд державного майна, оскільки він:

- здійснює облік об'єктів державної власності;
- виступає від імені держави засновником господарських організацій, до статутних капіталів яких передається державне майно;

- виступає в установленому порядку правонаступником державних підприємств стосовно суб'єктів господарювання, раніше створених за їхньою участю, а також державних внесків до статутного капіталу недержавних суб'єктів господарювання;

- погоджує (приймає) рішення про передачу об'єктів державної власності в комунальну власність, до сфери управління інших уповноважених органів управління або Національній академії наук України, галузевим академіям наук;

- виступає відповідно до законодавства орендодавцем державного майна.

Законом України «Про управління об'єктами державної власності» регуляторні функції щодо об'єктів державної власності покладено на центральний орган виконавчої влади з питань економіки, а функції з управління такими об'єктами на центральний орган виконавчої влади з управління державними корпоративними правами та майном, яке на даний час ліквідовано. Але при цьому крім управління (як здійснення процесу цілеспрямованого впливу з боку суб'єктів на об'єкти з метою направлення їх дій і отримання потрібних результатів) на центральний орган виконавчої влади з управління державними корпоративними правами та майном покладаються функції власника (прийняття рішень про передачу повноважень, формування дивідендної політики, формування пропозицій щодо інституціональних змін форм власності у державному секторі економіки, ведення обліку у вигляді реєстрів (державного майна, корпоративних прав, концесійних договорів, договорів оренди), що дає можливість органу управління впливати на формування потрібних результатів управління.

Як ми вже відмічали, головна проблема низької якості державного управління – відсутність ефективно діючих механізмів зворотного зв'язку, а згідно з теорією агентських відносин це є головне джерело корупції.

Управлінська суть українських реформ – перехід до систем управління з сильнішими й ефективнішими зворотними зв'язками, на основі яких має бути побудовано систему моніторингу ефективності діяльності державного сектору економіки, оскільки наші управлінські системи як і раніше далекі від досконалості.

Оптимальна модель управління державною (публічною) власністю з урахуванням досвіду країн, де це робиться ефективно, має певний набір мінімально необхідних вимог, сформульованих у загальному вигляді:

1. Інтереси держави в державних компаніях повинні представляти тільки наймані менеджери. Вони наймаються в результаті відкритих конкурсів з відкритими вимогами. Держава рятує менеджерів від дріб'язкової опіки. Критерієм їхньої роботи є тільки виконання поставлених завдань у рамках, надаваних законом.

2. Постанова завдань кожної державної компанії здійснюється щонайменше двома відомствами – профільним і відомством, що управляє об'єктами державної власності.

3. Контрактація менеджерів відділена від відомств, що ставлять завдання перед державними компаніями.

4. Діяльність самих державних компаній гранично відкрита.

5. Контроль над діяльністю державних компаній здійснюють відомства, що ставлять перед ними завдання, профільні комітети законодавчих органів, громадські організації.

МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ

Недосконалість механізмів управління державною власністю в Україні у значній мірі обумовлена відсутністю чіткого розмежування понять право власності, процесу управління та здійснення обліку. Автори на рисунку надають своє бачення сутності цих понять та їхній взаємозв'язок. При цьому слід пам'ятати, що державна власність – саме по собі нонсенс, якщо пригадати, що держава – всього лише агент суспільства. Фактично мова йде про невідконтрольне суспільству (у нашому випадку) розпорядження суспільними ресурсами.

Слід зазначити, що існуюча система обліку об'єктів державної власності в Україні не забезпечує повноти та достовірності інформації про об'єкти і відповідно не дає можливості приймати виважені управлінські рішення з таких причин:

- недосконалість чинного законодавства та практики його застосування у сфері управління об'єктами державної власності. В законодавчо-нормативній базі з питань управління об'єктами державної власності відсутня системність, узгодженість нормативно-правових актів між собою, переважну кількість постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України у цій сфері або не виконано взагалі, або виконано частково, ті, що виконано, не оформлено відповідним чином у вигляді актів прийому–передачі. Не визначено умови використання державним майном самоврядних організацій, таких як різні соціальні фонди, вищі учбові заклади.

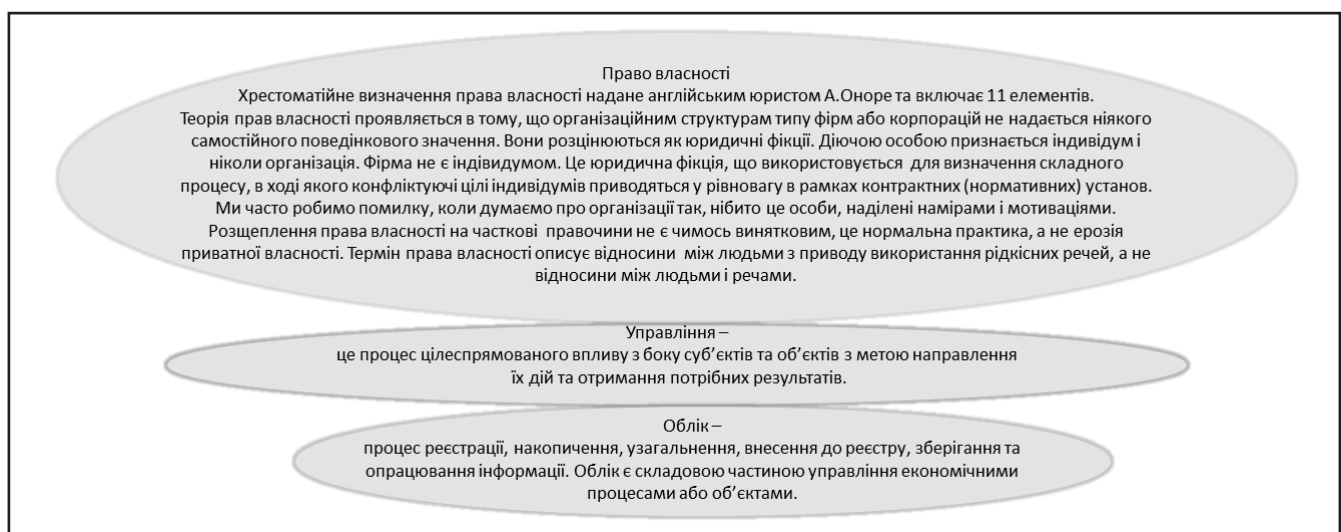
- неможливість завершення в повному обсязі суцільної інвентаризації державного майна з причини неналежної виконавської дисципліни органів виконавчої влади, що знайшло відображення в неповному проведенні інвентаризації державного майна та невпорядкованості обліку юридичних осіб, подання не достовірної та неповної інформації до Фонду державного майна. Для органів виконавчої влади питання розпорядження державним майном не є профільним, і дуже добре, якщо контролюється діяльність підпорядкованих юридичних осіб, тому в їхній структурі, як правило, відсутні підрозділи, що володіють практичними навичками щодо організації обліку та використання нерухомого та рухомого державного майна. Такий облік є прерогативою керівника та бухгалтера юридичної особи (балансоутримувача) цього майна;

- невідповідності розроблених пропозицій Кабінету Міністрів України щодо забезпечення виконання заходів, визна-

чених Програмою економічних реформ. Програмою економічних реформ передбачалося передати функції управління державною власністю Фонду державного майна при умові чіткого розмежування функцій приватизації та управління усередині Фонду державного майна. Як показав досвід створення та ведення Єдиного реєстру об'єктів державної власності, розпорошення функції первинного обліку таких об'єктів за органами державної влади робить неможливим отримання повної та достовірної інформації про наявність та стан використання такого майна з декількох причин: органи державної влади знаходяться у стані постійного реформування в рамках проведення інституціональних реформ, тому мають достатньо низький рівень відповідальності за закріплене майно, крім того, існуюча практика реєстрації майна за такими органами робить необхідним його перереєстрацію у разі зміни його назви з використанням на це чималих ресурсів; комісії з ліквідації органів державної влади, особливо у разі відсутності правонаступника, працюють дуже повільно та не додержуються відповідних процедур, що призводить до появи «чорних дір» в обліку державного майна, а також до неможливості в межах чинного правового поля припинити їх державну реєстрацію;

Слід констатувати, що спроба з наскоку вирішити локальне питання повноти та достовірності інформації в Єдиному реєстрі об'єктів державної власності впирається у базові проблеми: недосконала нормативно-правова база, низький рівень виконавської дисципліни в органах державного управління на горизонтальному рівні, документальне забезпечення процесу управління та розпорядження майном, що залишилося у спадок від радянської системи, відсутність в органах державної влади кадрів, обізнаних з питань використання майна і системи підвищення їх кваліфікації. Без вирішення цих глобальних питань ніякі локальні питання вирішити неможливо.

Оскільки державна власність не може бути персоніфікована, права держави як власника об'єктів державної власності, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням ними, здійснює Кабінет Міністрів України та уповноважені ним органи, інші суб'єкти, визначені Законом України «Про управління об'єктами державної власності». Проте на сьогодні немає єдиної системи обліку об'єктів державної власності. Відомості про об'єкти державної власності обліковуються різними ор-

Взаємозв'язок понять «право власності», «управління» та «облік»

ганами виконавчої влади без належної узгодженості в частині складу таких відомостей, порядку їх формування та надання.

Висновки

На підставі вищенаведеного можна зробити такі висновки стосовно розпорядження державним майном на сучасному етапі розвитку економіки України:

1. Зосередити, як це пропонується програмою економічних реформ, у Фонді державного майна за безпосереднього управління Кабінету Міністрів України функцію власника державного майна, оскільки він:

- здійснює облік об'єктів державної власності;
- виступає від імені держави засновником господарських організацій, до статутних капіталів яких передається державне майно;
- виступає в установленому порядку правонаступником державних підприємств стосовно суб'єктів господарювання, раніше створених за їх участю, а також державних внесків до статутного капіталу недержавних суб'єктів господарювання;
- погоджує (приймає) рішення про передачу об'єктів державної власності в комунальну власність, до сфери управління інших уповноважених органів управління або Національній академії наук України, галузевим академіям наук;
- виступає відповідно до законодавства орендодавцем державного майна.

2. Залишити уповноваженим Кабінетом Міністрів України органам з управління державним майном лише функцію управління (як здійснення процесу цілеспрямованого впливу з боку суб'єктів на об'єкти з функції контролю метою направлення їх дій і отримання потрібних результатів), делегувавши Фонду державного майна отримання безпосередньо від об'єктів управління інформації про їхню діяльність шляхом внесення змін до відповідних нормативних актів Кабінету Міністрів України.

3. Зобов'язати суб'єктів управління (балансоутримувачів) надавати до Фонду державного майна інформацію про введення в дію об'єктів капітального будівництва, що будувалися за бюджетні, або з залученням бюджетних коштів.

4. Зобов'язати Фонд державного майна забезпечити централізований доступ до інформації суб'єктів управління про об'єкти державної власності уповноваженим Кабінетом Міністрів України органам з управління державним майном з використанням сучасних інформаційних технологій.

Список використаних джерел

1. Вінник О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення. [Монографія] / О.М. Вінник. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.
2. Институциональная экономика: [учебник] / Под общ. ред. А. Олейника. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 704 с. – (100 лет РЭА им. Г.В. Плеханова).
3. Норд Д. Институції, інституційна зміна та функціонування економіки / Даглас Норд; [пер. с англ. І. Дзюб]. – К.: Основи, 2000. – 198 с.
4. Публичные услуги и функции государственного управления / Под ред. А.Е. Шаститко. – М.: ТЭИС, 2002. – 160 с.
5. Реформування відносин власності в Україні: [монографія] / Під ред. О.Ю. Рудченка, С.Ю. Ледомської. – К.: КФ ДП НДЕІ Мінекономіки та з питань європейської інтеграції. – 2004. – 502 с.
6. Ротбард М. Власть и рынок: государство и экономика / Мюррей Ротбард; [пер. с англ. Б.С. Пинскера под ред. Гр. Сапова]. – Челябинск: Социум, 2010. – XII + 418 с. [Серия «Австрийская школа». Вып. 22].
7. Савас Э.С. Приватизация: ключ к рынку: пер. с англ. – М.: Дело, 1992.
8. Сатаров Г. Как в капле воды [Электрон. ресурс] // Режим доступа: <http://www.ej.ru/?a=note&id=10990#>
9. Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектору / Стігліц Джозеф Е. [пер. с англ. А. Олійник, Р. Скільський]. – К.: Основи. 1998. – 854 с.

УДК 330.3:519.816

О.В. ОЛЬШАНСЬКА,

д.е.н., доцент, зав. кафедри регіональної економіки, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Методологічні засади формування когнітивної економіки

У статті розглядаються передумови виникнення нового напрямку сучасної економічної теорії – когнітивної економіки. Обґрунтовані методологічні, теоретичні та концептуальні підходи до трактування когнітивної економіки як міждисциплінарної науки.

Ключові слова: когнітивна економіка, інтелектуальні системи в економіці, когнітивне управління, когнітивні технології.

А.В. ОЛЬШАНСКАЯ,

д.э.н., доцент, завкафедрой региональной экономики,

Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана

Методологические основы формирования когнитивной экономики

В статье рассматриваются предпосылки возникновения нового направления современной экономической теории – когнитивной экономики. Обоснованы методологические, теоретические и концептуальные подходы к трактовке когнитивной экономики как междисциплинарной науки.

Ключевые слова: когнитивная экономика, интеллектуальные системы в экономике, когнитивное управление, когнитивные технологии.

A. OLSHANSKA,

doctor of economic sciences, associate professor,

Head of Department of Regional Economics Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Methodological bases of formation of cognitive economy

The article considers the prerequisites of the new trend of modern economic theory – cognitive economy. It is substantiated methodological, theoretical and conceptual approaches to the interpretation of cognitive economy as an interdisciplinary science.

Keywords: cognitive economy, intelligent systems in economics, cognitive management, cognitive technologies.